

Principi suočavanja sa prošlošću

Princip: Rodno zasnovan pristup mora činiti sastavni deo svih procesa suočavanja sa prošlošću SsP

Studija slučaja

Principi suočavanja sa prošlošću

Principi suočavanja sa prošlošću je građanska inicijativa, koju promoviše neformalna koalicija sastavljena od 5 organizacija i jedne stručnjakinje: Fond za humanitarno pravo Kosovo, Kosovski centar za rehabilitaciju preživelih torture, Integra, Inicijativa mladih za ljudska prava, BIRN i Nora Ahmetaj. Grupa je pokrenula ovu zajedničku inicijativu kako bi izradila i usvojila niz principa koji će informisati i usmeriti političke aktore i javnost, o tome kako postupati sa žrtvama, preživelim, bolnom prošlošću i istorijskim narativima. Inicijativa ima za cilj da predupredi štetan diskurs i radnje u vezi sa nasleđen sukoba i poslužiće kao referentni dokument, gde svako ko prekrši njegove principe, za to treba da snosi moralnu odgovornost. Stoga je cilj da se ovi principi primene i da se ispoštuju vrednosti i osećanja koja oni oličavaju, kako bi se osiguralo da žrtve i preživeli ne budu oštećeni i da postupci suočavanja s prošlošću doprinesu procesu pomirenja¹. Sada kada su principi osmišljeni i organizovani, kao i dobro objašnjeni, od ključne je važnosti da budu predstavljeni široj javnosti i pravilno promovisani. Verujemo da je jedan od načina da učinimo da ljudi shvate važnost principa da govorimo o šteti, posledicama i bolu koji mogu biti naneti u situacijama kada su ovi principi prekršeni. S tim u vezi će koalicija objaviti par analiza koje će prirediti Fond za humanitarno pravo Kosovo (FHPK), u nastojanju da predstavimo konkretne primere iz prošlosti, u kojima su principi pravilno korišćeni ili čak i zloupotrebljeni. Jedan od ovih principa glasi „Rodno zasnovan pristup mora činiti sastavni deo svih procesa suočavanja sa prošlošću SsP“.

Rodno zasnovan pristup mora činiti sastavni deo svih procesa suočavanja sa prošlošću SsP

Rodno zasnovan pristup mora biti u temeljima svih inicijativa suočavanja sa prošlošću. Oni/one u čijem je mandatu i misiji da rade sa ženama i muškarcima koji su preživeli rodno zasnovano nasilje i seksualno nasilje tokom konflikta na Kosovu trebalo bi da imaju za cilj da poboljšaju njihove živote i blagostanje. Stigma prema preživelim seksualnog nasilja iz konflikta mora se suzbiti na sve moguće načine.

Uvod

Seksualno i rodno zasnovano nasilje predstavljaju povredu ljudskih prava². U skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti, rodno zasnovano nasilje označava „svako nasilje koje dovodi ili će verovatno dovesti do povrede ili fizičke, seksualne, psihološke, društvene ili ekonomske patnje po rodnoj osnovi, uključujući i pretnje takvim aktima, prinudu ili proizvoljno lišenje slobode, bilo kada se to dešava u javnom ili privatnom životu³“.

Građani su vrlo malo upoznati o žrtvama i preživelim rodno zasnovanog nasilja ili seksualnog nasilja tokom konflikta, što podrazumeva i nedostatak informacija o žrtvama muškog pola. U društvu generalno prevladava ideja da su žrtve seksualnog nasilja samo žene. Tema silovanja i drugih sličnih zločina koji su se desili na Kosovu tokom ratnog perioda smatra se tabuom i zbog toga je direktnim žrtvama ovih zločina teško da svedoče, usled stigmatizacije kojoj su izloženi.

U javnom diskursu se govori o žrtvama seksualnog nasilja, i prema ovim navodima oko 20,000 žena silovano je tokom rata na Kosovu. Međutim, ovaj broj zapravo nije verifikovan, ali ga kao takvog stalno koriste osobe na visokim državnim funkcijama, ali i građani.

¹ Principi SRB (yhr-ks.org)

² Seksualno i rodno zasnovano nasilje nad izbeglicama, povratnicima i interno raseljenim licima, direktive o prevenciji i reagovanju, maj 2003, Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice, strana 10, maj 2003, <https://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/openssl.pdf?reldoc=y&docid=4fcd4fc2>

³ Zakon br. 05/L-020, o rodnoj ravnopravnosti, član 3, stav 1.18, strana 3, 2015, ZAKON BR. 05/L-020 O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI

Žrtve i osobe koje su preživele rodno zasnovano nasilje ili čak seksualno nasilje tokom konflikta i dalje smatraju da će ako ispričaju ono što su doživeli biti izloženi predrasudama. Oni su reviktimizovani, kako u društvu tako i u svojim porodicama, kao posledica stigmatizacije, pošto se ono što im se dogodilo smatralo sramotnim, ako to drugi čuju. Ova stigmatizacija čini da nam i dan danas nije poznat tačan broj i procenat svih onih koji su bili pogođeni ovakvim oblicima silovanja tokom konflikta na Kosovu.

U nastavku ove analize možete uočiti dobar primer koji su dali kako državni organi tako i razne nevladine organizacije, kada je reč o priznavanju statusa žrtava seksualnog nasilja i pružanja pomoći. Nesumnjivo, ovakvim postupcima se postavljaju presedani koje treba slediti, zbog pozitivnih rezultata koje su dali.

Pravo žrtava na priznanje i ostvarivanje statusa

Pravo žrtava seksualnog nasilja da ostvare svoj status i prava i beneficije nije prepoznato odmah po završetku rata. Ova kategorija žrtava je prvobitno bila isključena iz zakona (Zakon o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnih žrtava i njihovih porodica) koji je davao status različitim kategorijama žrtava kao i odgovarajuće beneficije. Da bi njihov status bio priznat, bilo je potrebno zagovaranje, kako bi ova kategorija žrtava bila priznata i time ostvarivala beneficije koje bi trebalo da joj pripadaju po zakonu.

Publikacija Amnesty International pod nazivom „Rana od koje duša gori“, između ostalog, navodi „Zakoni zemlje, u okviru mogućnosti, (treba) da omoguće žrtvi koja je doživela nasilje ili traumu da dobije posebnu pažnju i negu, u nameri da se izbegne njihova ponovna traumatizacija tokom pravnih i upravnih postupaka, koji se vode radi sprovođenja pravde i obeštećenja⁴“.

Svrha navedenog zakona donetog 2011. godine bila je „određivanje statusa i finansijska podrška preko penzija i posebnih beneficija za kategorije proizašle iz rata OVK-a, koja sa svojim požrtvovanjem i doprinosom bili su odlučujući faktori za slobodu i oslobađanje zemlje⁵“. Ali ovaj zakon nije obuhvatio jednu od najosetljivijih kategorija koje su bile pogođene zločinima počinjenim u zemlji tokom rata, a to su žrtve seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu.

Ovakav vid izuzeća zapravo predstavlja diskriminaciju ovih žrtava, s obzirom na nivo njihove stigmatizacije, a upravo ova kategorija je trebala podršku u najvećoj meri, uključujući i pravnu, kako bi se prepoznala njihova patnja i olakšao njihov pristup pravdi.

2011. godine, kada je donet ovaj zakon, na čelu države bila je predsednica Kosova, Atifete Jahjaga. Ona je uložila značajne napore da se priznaju prava i patnja žrtava seksualnog nasilja tokom konflikta, osnivanjem Nacionalnog saveta za preživele seksualnog nasilja tokom konflikta. Ovaj savet je obrazovan marta 2014. godine, a prestao je sa svojim mandatom u martu 2016. godine. Mandat Nacionalnog saveta uključivao je reparacije, pravno priznanje i pristup pravdi, ekonomsku podršku i osnaživanje, zdravstvenu zaštitu žrtava iz ove kategorije i podizanje svesti u cilju odgovora na stigmatizaciju i diskriminaciju⁶.

Međutim, kada je reč o zalaganju za izmenu zakona, koji je predstavljen kao diskriminatorski za kategoriju žrtava seksualnog nasilja, značajan doprinos dale su različite nevladine organizacije. Mreža žena Kosova (MŽK), uputila je javni poziv poslanicima Kosova da podrže izmenu i dopunu zakona o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnih žrtava rata i njihovih porodica, dodajući kao posebnu kategoriju „osobe silovane tokom rata“. Ovo pismo je poslato sa obrazloženjem da bi tako nešto „pružilo priznanje, okončalo stigmatizaciju i vratilo dostojanstvo. Pošto je seksualno nasilje korišćeno kao oruđe rata, onda žene treba tretirati kao i sve druge žrtve rata.“ MŽK je istovremeno uputio razne dopise, zajedno sa drugim grupama civilnog društva, sa istim zahtevom⁷.

MŽK je takođe organizovao protest pod geslom „Ne želimo cveće, već pravdu za žene silovane tokom rata“. Na protestu je

⁴ Amnesty International, Plagë që të djegin shpirtin, <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/05/EUR7075582017ALBANIAN.pdf>

⁵ Zakon br. 04/I-054 o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnih žrtava i njihovih porodica, 2011, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3305>

⁶ UNDP, Ballafaqimi me të Kaluarën dhe Pajtimi në Kosovë: Një përmbledhje e institucioneve dhe iniciativave, Dokument punues, 2017, Prishtinë, https://www1.undp.org/content/dam/kosovo/docs/TJ/ALB_TJ%20Summary%20of%20Institutions%20and%20Initiatives.pdf

⁷ Mreža žena Kosova, 19.03.2014, Priština, <https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/11/20140319161908203.pdf>

javno tražena pravna zaštita žena silovanih tokom rata⁸.

Zahtev MŽK-a podržao je i Amnesty International, organizacija koja je zatražila od Skupštine Kosova da garantuje prava žrtvama seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu. Prema Amnesty International, ove žrtve su osećale nesigurnost, stid, krivicu, depresiju i nepoverenje, pa im je posledično uskraćen pristup psihološkoj, ekonomskoj, zdravstvenoj i drugim vidovima rehabilitacije⁹.

Kao rezultat neprekidnog zagovaranja gorenavedenih organizacija, njihov predlog je uspešno prošao u Skupštini Kosova, gde ga je stavio na glasanje bivši predsednik Skupštine Republike Kosovo, Jakup Krasniqi.

Dakle, odlukom donetom na plenarnoj sednici Skupštine Republike Kosovo, 20. marta 2014. godine, usvojen je Zakon br. 04/L-172 o izmeni i dopuni Zakona 04/L-054 o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, civilnih žrtava i njihovih porodica¹⁰, pri čemu je izvornom naslovu dodata formulacija „žrtava seksualnog nasilja tokom rata¹¹”.

Prema ovom zakonu, žrtvom seksualnog nasilja smatra se lice koje je preživelo seksualno zlostavljanje i silovanje u periodu od 27.02.1998. godine do 20.06.1999. Takođe, isti propisuje da je konačan rok za podnošenje zahteva za ostvarivanje prava žrtava seksualnog nasilja 5 godina od početka i ozvaničenja rada Vladine komisije za priznavanje i verifikaciju statusa lica silovanih tokom oslobodilačkog rata Kosova¹².

Za tako nešto je na javnoj raspravi koju je pred usvajanje zakona sazvao Odbor za zdravstvo, Feride Rushiti iz Kosovskog centra za rehabilitaciju preživelih torture (QKRMT) rekla da treba razmotriti produženje ovog vremenskog perioda¹³.

Odbor je zvanično odredio 5. februar 2018. kao početak procesa prijavljivanja¹⁴, dok je 2023. godina poslednja godina kada žrtve seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu mogu da podnesu svoje zahteve radi priznavanja i ostvarivanja drugih prava i beneficija propisanih zakonom.

Status lica silovanih tokom rata prolazi kroz proces priznavanja i provere, u kojem žrtve moraju dostaviti dokumente koji dokazuju zločin koji je nad njima počinjen. Ovaj proces se sprovodi preko Vladine Komisije za priznavanje i verifikaciju statusa lica silovanog u ratu, osnovane 28. aprila 2017. godine¹⁵, koja određuje usove i kriterijume podzakonskim aktima Vlade.

Na zahtev FHPK-a iz juna 2021. godine Sekretarijatu Vladine komisije za priznavanje i verifikaciju statusa lica silovanih tokom oslobodilačkog rata na Kosovu, dobijen je broj žrtava kojima je priznat status žrtve seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu. U zvaničnom odgovoru Sekretarijata ove Komisije stoji da je „do sada¹⁶ broju od 37 muškaraca priznat status žrtve seksualnog nasilja tokom rata i ostvaruju koristi propisane za ovu kategoriju. Proces prijavljivanja se odvija normalno. Što se tiče osoba ženskog pola, do sada je status žrtve seksualnog nasilja tokom rata priznat broju od 922 podnosioca zahteva.

Feride Rushiti iz QKRMT-a, je u jednom intervjuu za KultPlus, između ostalog izjavila da su „ćutanje i stigma koji vladaju u vezi sa seksualnim nasiljem u vreme rata i mira, na neki način zaštitili silovatelje i omogućili da ne dobiju zasluženu kaznu, time još više produbljujući društvene predrasude¹⁷”.

Vladinu komisiju za priznavanje i verifikaciju statusa lica silovanih tokom oslobodilačkog rata na Kosovu pomažu i 4

⁸ Koha.net, 19. mart 2014, <https://archive.koha.net/?id=27&l=3491>

⁹ Radio Slobodna Evropa, 19. mart 2014, <https://www.evropaelire.org/a/25302739.html>

¹⁰ Radio Slobodna Evropa, 20. mart 2017, <https://www.evropaelire.org/a/25303799.html>

¹¹ Zakon br. 04/L-172 o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, žrtava seksualnog nasilja tokom rata, civilnih žrtava i njihovih porodica, 2014, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=9436>

¹² Zakon br. 04/L-172 o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, žrtava seksualnog nasilja tokom rata, civilnih žrtava i njihovih porodica, 2014, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2793>

¹³ Kallxo.com, 12.06.2013, <https://kallxo.com/gjate/viktimat-e-dhunimit-te-dallohen-nga-viktimat-civile/>

¹⁴ Vodič o procesu priznavanja i verifikacije statusa osoba silovanih tokom oslobodilačkog rata na Kosovu, strana 17, <https://mpms.rks-gov.net/wpdm-package/udhezues-per-procesin-e-njohies-dhe-verifikimit-te-statusit-te-personave-te-dhunuar-gjate-luftes-clirimtare-te-kosoves-pdf/?wpdm=4850&ind=VURlw4taVUVTFDDi1lgUFJFJPQOVTSU4gRSBOSk9lSkVTIERIRSBWRVJRRKLSU1JVCBUw4sgU1RBVFVTSVQgVMOLIFBUIINPTkFWRSBUw4sgREhV TIVBUiBHSkFUw4sgTFVGMOLUyDDh0xUkINVEFSRSBUw4sgS09TT1bDi1MucGRm>

¹⁵ Ministarstvo rada i socijalne zaštite, 28.04.2017, [Osnovana Vladina komisija za priznavanje i verifikaciju lica silovanih u ratu - MRSZ \(rks-gov.net\)](https://www.rks-gov.net/Osnovana-Vladina-komisija-za-priznavanje-i-verifikaciju-lica-silovanih-u-ratu-MRSZ-rks-gov-net)

¹⁶ jun 2021.

¹⁷ KultPlus, 03.04.2018, <https://www.kultplus.com/intervista/feride-rushiti-dhuna-seksuale-e-luftes-ka-gene-njera-prej-heshtjeve-te-medha-te-historise-son/>

nevladine organizacije, koje su licencirane za pružanje pomoći u priznavanju i proveri statusa žrtava seksualnog nasilja tokom rata. Te organizacije čine: Kosovski centar za rehabilitaciju preživelih torture (QKRMT), Medica Gjakova, Medica Kosova, kao i Centar za promociju ženskih prava (QPDG), čija je misija da pružaju pomoć ovoj kategoriji lica¹⁸.

Komisija je putem društvenih mreža upoznala sve žrtve koje su doživele seksualno nasilje koje će podneti zahtev za priznavanje statusa žrtve, da će se garantovati potpuna poverljivost podnosioca zahteva i njihovih slučajeva, i da ni na koji način podaci dati u prijavi neće biti stavljeni na raspolaganje široj javnosti. Ova Komisija je takođe pozvala sve institucije i društvo da ovu ratnu ranu tretiraju sa potrebnom osetljivošću i visokim ljudskim dostojanstvom, poštujući žrtve i njihove porodice¹⁹.

Bez pomoći organizacija i odgovarajućeg funkcionisanja Vladine komisije za priznavanje i verifikaciju statusa lica silovanih tokom oslobodilačkog rata na Kosovu, proces priznavanja i sticanja statusa žrtava i jačanja njihovih prava bio bi težak.

QKRMT je 2018. godine izradio „Vodič o procesu priznavanja i verifikacije statusa osoba silovanih tokom oslobodilačkog rata na Kosovu“, u saradnji sa drugim vladinim i nevladinim akterima, sa glavnim ciljem da žrtve seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu budu upoznate o svim pravima zagarantovanim zakonom, postupku prijavljivanja i svim neophodnim kriterijumima za prijavljivanje. Prema ovom vodiču, cilj je bio usaglašavanje i koordinacija između institucionalnih mehanizama, nevladinih organizacija kada je reč o priznavanju statusa, upućivanje na pružaoce usluga, zaštita, rehabilitacija i reintegracija žrtava seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu²⁰.

Uprkos velikim izazovima duž godina, organizacije žena su 2018. smatrale istorijskom godinom za preživjele, nazvavši je „Godinom priznavanja statusa žrtava seksualnog nasilja²¹“.

Takođe, prema dr Denis Mukwege, dobitniku Nobelove nagrade za mir za 2018. godinu, na sastanku kojem je prisustvovao a na kojem ga je ugostila Vladina komisija za priznavanje i verifikaciju statusa lica silovanih tokom rata „model Kosova poslužiće kao model i za druge zemlje koje su prošle kroz slične situacije u oružanim sukobima²²“.

I pored činjenice da su postupci svih navedenih aktera imali veliki uticaj na ostvarivanje prava žrtava seksualnog nasilja, ipak se može primetiti duh predrasuda prema ovoj kategoriji. Duž čitavog procesa zagovaranja raznih aktivista i organizacija, društvene predrasude prema ovoj kategoriji su uvek bile otvoreno izražene. O tome realno svedoči i pretnja upućena jednoj od najglasnijih aktivistkinja koja je zagovarala priznavanje ove posebne kategorije žrtava rata.

Glavna meta napada bila je aktivistkinja za ljudska prava Nazlie Balaj, koja je lično na vratima svog stana primila preteče pismo u kome je pisalo: „Molim te ne brani sramotu, jer te čeka metak u čelo²³“.

Osim što pravno ova kategorija treba da ostvari priznanje, kao i sve druge kategorije žrtava, u isto vreme treba sprečiti ovakve pretnje i stigmatizaciju kojoj su izloženi.

Fond za humanitarno pravo Kosovo je zajedno sa Inicijativom mladih za ljudska prava na Kosovu, reagovao na ovakav postupak uperen protiv aktivistkinje, izražavajući zabrinutost zbog pretnji upućenih Nazlie Balaj²⁴.

Ali, na sreću, protiv ovog duha predrasuda se bore brojne organizacije koje u okviru svog delokruga imaju misiju da poboljšaju živote žrtava seksualnog nasilja.

¹⁸ Vodič o procesu priznavanja i verifikacije statusa osoba silovanih tokom oslobodilačkog rata na Kosovu, strana 16, <https://mpms.rks-gov.net/wpdm-package/udhezues-per-procesin-e-njohjes-dhe-verifikimit-te-statusit-te-personave-te-dhunuar-gjate-luftes-clirimtare-te-kosoves-pdf/?wpdmdl=4850&ind=VURiw4taVUVTFDDi1JgUFJPOQVTSU4gRSBOSk9ISkVTIERIRSBWRVJRRKILSU1JVCBUw4sgU1RBVFVTSVQgVMOLIFBFIUNPTkFWRBSBUw4sgREHVTIVBUiBHSkFUw4sgTFVGMOLUyDDh0xJukINVEFSRSBUw4sgS09TT1bDi1MucGRm>

¹⁹ Facebook Post, 2019, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=400707637443335&id=343412826506150

²⁰ Vodič o procesu priznavanja i verifikacije statusa osoba silovanih tokom oslobodilačkog rata na Kosovu, strana 7, <https://mpms.rks-gov.net/wpdm-package/udhezues-per-procesin-e-njohjes-dhe-verifikimit-te-statusit-te-personave-te-dhunuar-gjate-luftes-clirimtare-te-kosoves-pdf/?wpdmdl=4850&ind=VURiw4taVUVTFDDi1JgUFJPOQVTSU4gRSBOSk9ISkVTIERIRSBWRVJRRKILSU1JVCBUw4sgU1RBVFVTSVQgVMOLIFBFIUNPTkFWRBSBUw4sgREHVTIVBUiBHSkFUw4sgTFVGMOLUyDDh0xJukINVEFSRSBUw4sgS09TT1bDi1MucGRm>

²¹ Koha.net, 19.06.2018, <https://www.koha.net/arberi/100095/hellip-duam-drejtesi-per-grate-e-dhunuara-gjate-luftes/>

²² Koha.net, 11.11.2019, [Nobelisti për Paqe lavdëron modelin e Kosovës për trajtimin e rasteve të dhunës seksuale gjatë luftës - KOHA.net](https://www.koha.net/nobelisti-per-paqe-lavderon-modelin-e-kosoves-per-trajtimin-e-rasteve-te-dhunës-seksuale-gjatë-luftës-koha.net)

²³ Telegrafi, 21.03.2013, <https://telegrafi.com/letra-ndaj-aktivistes-balaj-mos-e-mbroje-turpin-se-tpret-plumbi/>

²⁴ YIHR KS, <https://yihr-ks.org/denohet-kercenimi-me-vdekje-ndaj-aktivistes-se-te-drejta-te-njeriut-znj-nazlie-balaj/>

Preporuke

Na prvom mestu preporučujemo da „Principi suočavanja sa prošlošću²⁵“ budu ispoštovani i prilagođeni od strane svih političkih i javnih aktera, koji se bave suočavanjem sa prošlošću.

Prema Zakonu o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobodilačke vojske Kosova, žrtava seksualnog nasilja tokom rata, civilnih žrtava i njihovih porodica, žrtvom seksualnog nasilja smatra se žrtva koja je preživela seksualno zlostavljanje i silovanje u periodu od 27.02.1998. do 20.06.1999. godine, stoga preporučujemo da se ovaj vremenski okvir produži, najmanje do 2000. godine, jer su se i posle navedenog datuma potencijalno desili zločini ove prirode kao posledica rata na Kosovu.

U skladu sa Zakonom o statusu i pravima palih boraca, invalida, veterana, pripadnika Oslobodilačke vojske Kosova, žrtava seksualnog nasilja tokom rata, civilnih žrtava i njihovih porodica, krajnji rok za podnošenje zahteva za ostvarivanje prava jeste 5 godina od početka i ozvaničenja rada Vladine komisije za priznavanje i verifikaciju lica silovanih tokom rata. Stoga preporučujemo da se ovaj rok dodatno produži, kako bi se žrtvama dalo dodatno vreme da podnesu svoje zahteve.

Ovaj projekat se realizuje uz podršku Ambasade Švajcarske na Kosovu i Britanske ambasade u Prištini, putem Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) na Kosovu, a sadržaj ove analize ne odražava nužno njihova gledišta

²⁵ [Principi SRB \(yihr-ks.org\)](http://PrincipiSRB(yihr-ks.org))

 [@dwpkosovo](#)

 [@dwpkosovo](#)

 [@dwpkosovo](#)

 [dwpkosovo](#)